

Földobott kő?

Tények és tendenciák a XXI. században

H

Ha abból a könnyen ellenőrizhető tényből indulunk ki, hogy a történelemtényekben a békéidők rövid és elszórtan jelentkező intermezók, vagyis inkább a háborúk, a forradalmak és a válságok dominálnak, akkor azt mondhatnánk, hogy boldogok azok az országok, amelyeknek nincs a fentiek értelmében vázolt történelme. A 2007 harmadik negyedévében kirobbant és 2009 első negyedévében kulmináló válság kellő alapot szolgáltatott a világgazdaságban, így az Európai Unió számára is a „boldogtalanná” válási folyamat felgyorsításához. A válsággal és a válságkezeléssel kapcsolatos diskurzusokhoz járult hozzá többek közt a 2011. április 15-én megtartott Gazdaságpolitikai Kerekasztal is, amelynek 2007 óta most már hagyományosan a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kara ad otthont minden tavasszal. Az idei konferencia – amely a *Földobott kő? Tények és tendenciák a XXI. században* címet viselte – előadói Benczes István, Györfly Dóra, Muraközy László, Király Júlia, Török Ádám és Tóth István György voltak. A nap végi kerekasztalvitát Martin József Péter vezette.

■ Benczes István *Európai gazdasági kormányzás: kihívások és kérdőjelek* című előadásában felvázolta azt a pályát, amelyet a jelenleg válságkezeléssel és kiútkereséssel foglalkozó Európai Unió kénytelen volt bejárni a Gazdasági és Monetáris Unió szerződésszintű deklarálása óta. Új gazdasági kormányzás szükségességére világított rá a válság, amelynek két pilléréként a

válságkezelést és a válságmegelőzést lehet megjelölni. A válságkezelés kapcsán az előadó arra emlékeztetett, hogy a prevenció nem vált be, sok potyautas-jelenséggel találkozhattunk. Konkrétan a Stabilitási és Növekedési Paktum előírásainak betartása nem tartozott a kényelmesen gyakorolható társadalmi erények közé. Így a fertőzés veszélye fennáll, következésképp nem marad más, csak az, hogy az unió a nélkül igyekezzen segíteni tagállamait, hogy az erkölcsi kockázatnak komolyabb teret engedne és veszélyeztetné az alapszerződésben foglaltakat (úgy mint a ki nem mentési klauzulát). Görögország esete plasztikusan megágyaz a témának, Benczes István hangsúlyozta, hogy olyan elsődleges egyenlegekre lenne szükség az adósságráta stabilan tartásához, amelyek nem tűnnek realisztikusnak. Tegyük hozzá, hogy Görögország jelenlegi helyzete egy óriási hitelességi problémája és próbája az eurózónának, de a valóban talányos kérdés mégis csak az, hogy – még ha nemfizetésre vagy adósságátütemezésre sor is kerül –, mitől fog a görög gazdaság a közeljövőben újra növekedni. A válságmegelőzés terén elsősorban a makrogazdasági stabilitásra, a versenyképesség elősegítésére, valamint a fiskális politikai koordinációra és fegyelemre történő fókuszálást említette az előadó. Benczes István arra is rávilágított, hogy a jelenlegi megoldási javaslatok (Európai Stabilitási Alap létrehozása, adósságrendezés kilátásba helyezése) a fenntarthatóság érdekében változtatásokat követelnek meg a jelenlegi szisztémában, ami a tagadás

lehetetlen szentháromságára épít: nincs kilépés, nincs nemteljesítés és nincs kimentés.

■ Györffy Dóra *Jogállam és gazdasági válság* című előadása joggal hívta fel arra a figyelmet, hogy a gazdasági válságnak alapvető hatása volt a jogállamiság megítélésére, a vele kapcsolatos attitűdökre is. Egyik alapállítása, hogy a válságra való hajlam kialakulásában a gyenge intézményrendszer, beleértve a jogállamiság gyengeségét, lényeges szerepet játszik – a bizonytalanság növekedésével a szereplők döntéseinek időhorizontja lerövidül. Az előadó igen mély merítésű elméleti alapozással kalauzolta be a hallgatóságot az intézményrendszer és az egyéni döntések között potenciálisan kialakuló rossz és jó körök világába, s a gazdaságpolitikai konzekvenciákra is felhívta a figyelmet. Györffy Dóra az euró felé vezető új EU-tagállamok kapcsán igyekezett igazolni, hogy a bizalmi környezet egy meghatározó jelentőségű tényező. Hipotézise szerint az euró bevezetése – mint hosszú távú gazdaságpolitikai orientáció – magas bizalmi szintű országokban várható, *a contrario* alacsony bizalmi környezetben a rövid távú politikák térnyerése a jellemző. Az előadó a Világbank World Governance Indicators felmérésére alapozva igyekezett szemléltetni hipotéziseinek helyességét. Az intézményi minőség ezen indikátora három csoportot tett láthatóvá. A legjobb mutatókkal az eurózónatag Észtország, Szlovákia¹ és Szlovénia rendelkezett, a második csoport a rögzített árfolyam-politikát használók köre (Bulgária, Lettország és Litvánia), amely lemondott az önálló monetáris politikáról. A harmadik csoportba pedig Csehország, Magyarország, Lengyelország és Románia esett bele, ahol lebegő árfolyamrendszer van érvényben, de ahol az eurót még nem vezették be. Az előadó a rövid távú orientációt akként értelmezte, ahol az államadósság alacsonyabb szintje relatíve magasabb magánadóssággal párosult, ott az egyének – az intézményi keretben – a rövid távot preferálták eladósodási hajlandóságuk növelésével.

Nyilvánvalóan a preferálhatóság feltételezi azt, hogy felette a gazdaságpolitika szemet hunyt. Ezen túlmenően az előadó annak az empirikus ténynek is hangot adott, hogy a válság idején a rugalmas árfolyamrendszer bizonyult a leghasznosabbnak – ám az euró védőernyője is sokat segített. A legrosszabbul teljesítőnek a valutatáblát tekintette, ami Györffy Dóra előadásának tanúsága szerint semmilyen alkalmazkodást nem tett lehetővé. Megjegyezzük, hogy a valutatanács intézményi kényszerzubbonyának közel tíz éven át tartó pozitív hatásaként mégis csak betudható a fiskális fegyelem fokozottabb térnyerése, amit a közel kiegyensúlyozott, sőt sokszor többletetek mutató költségvetési egyenleg is alátámaszt. Ha ez nincs, akkor vélhetően már bekövetkezett volna a valutaválság, hiszen a folyó fizetési mérleg hiánya (2008-ban a GDP 25 százaléka) már rég túllépte a valutaválsághoz vezető 10 százalék körüli lélektani értéket – amit a gazdaságtörténetben igen jól dokumentáltak.

■ Muraközy László *Merre tart a modern állam?* című útkeresésre invitáló előadása több érdekes aspektust ölelt fel. A feltett kérdést az előadó Európára fókuszálva igyekezett olyasformán körbejárni, hogy az 1970-es évektől 2007-ig tekintett időhorizont legfontosabb üzeneteit is felfejtse. Ahogy az előadásból kiderült, az államháztartás kiadási oldalának és az adósságpályáknak a válságos időszakokban történő szemléltetése ahhoz a megfontoláshoz vezet el bennünket, hogy valódi fordulat csak a kilencvenes évektől kezdve érzékelhető az állami szerepvállalásban. Ugyanakkor Muraközy László hangsúlyozta, hogy jelentős különbségek alakultak ki ekkorra Európában, amik különösen az állam jellegét illetően tűnnek látványosnak. Ezek értelmezéséhez pedig szerinte az egydimenziós elméletek meghaladására, interdiszciplináris értelmezésre van szükség. *Vörösmarty* óta tudjuk, hogy az ábrándozás az élet megrontója, ezért Muraközy László előadásai kapcsán pszeudoracionális dolog lenne arról

ábrándozni, hogy végletekig leegyszerűsített válaszok megadására vállalkozna. Pontosabban, *Orwell* szellemének megidézésével épp úgy őrizkedik a kis államot a legfőbb földi jók biztosítékeként beállító libertárius megközelítéstől, mint a nagy államot eleve elítélő nézetektől. Ami igazán számít, az nem az állam méret-dimenziója, hanem hatékonysága, teljesítménye, a szabályozás minősége, amit befolyásol a kormányzás minősége. Utóbbi a Györffy Dóra előadásában is felhasznált Világbank World Governance Indicators segítségével szemléltette az európai országcsoportok esetében, aztán külön a volt szocialista országok esetében. Fontos megállapítások egyike az volt, hogy a dél-európai országok az alkalmazott indikátorok mindegyikében elmaradnak (korrupció, szólásszabadság, politikai stabilitás, törvényesség, szabályozás minősége és kormányzati hatékonyság). Az előadó szerint a 2008-as válságot megelőző időszakban is nagy kihívások előtt álltak az országok kormányzatai (előregedő társadalom, globalizáció, közszektor méretének túlzott volta). Tegyük hozzá, hogy a közszektor kérdésében történő előrelépéshez a fiskális lábnyomok újraszabására volna szükség. A fiskális fegyelem természetesen a kormányzati szerepvállalás bizonyos határokon belül tarthatóságára is szolgál(na). Ez egy döntő jelentőségű momentum, különösen, ha figyelembe vesszük azt a gazdaságtörténeti tényt, hogy a válságokkal kapcsolatos irodalom tanúsága szerint a válságok felbukkanását mintha mindig megelőzte volna a közszektor szignifikáns növekedése.² Az európai államok nagysága Muraközy László előadása szerint általában nem tekinthető optimálisnak, ugyanakkor az ezredforduló egy javulási tendenciát hozott, elsősorban a skandináv országok, Németország és Ausztria vonatkozásában. A demográfiai kérdés fundamentális jelentőségű már napjainkban is, de – ahogy az előadásból kiderült – a kép 2050-re még komorabb, amikor is a nyugdíj- és egészségügyi kiadások túlléphetik a

GDP 25 százalékát. A globalizációs verseny tereén a kormányzásban és a minőségi intézményi működésben fellelhető potenciál kihasználása kulcsfontosságú lesz, mindazonáltal az adósságválság kezelése és az ismétlődési valószínűség minimalizálása mai napig megoldásra váró probléma. Nem véletlen tehát, hogy *Reinhart és Rogoff* (2011:4) a 2007–2018 közti időszakot már az „adósságok évtizedeként” említi.

■ Király Júlia *Válságmegelőzés – új kísérletek* című előadásában folytatta a 2010-ben elindított abbéli vállalkozását, hogy a jövővel foglalkozik, figyelembe véve a pénzügyi közvetítőrendszerrel kapcsolatos helyzetképet. Az előadó hangsúlyozta, hogy az olyan – napjainkban megindult – kezdeményezés, mint a makroprudenciális politika szükségességének és tényleges tartalommal történő megtöltésének óhaja valójában rehabilitációnak számít.³ A makroprudenciális politika explicit definíciója meglehetősen embrionális állapotban van, mégis valami olyasmit takarna, hogy a monetáris politika az árstabilitási célkitűzésen túlmenően (ami például az Európai Központi Banknál is irányadó) a kibocsátási, valamint a pénzügyi stabilitást is tegye hozzá imaginárius feladatlistájához úgy, hogy ennek érdekében makroprudenciális instrumentumok seregét alkalmazza. Király Júlia szerint olyan intézkedésekre van szükség, amelyek egyszerre támogatják meg a prociklikusság mérséklését (idődimenzió) és erősíthetik meg a rendszer ellenálló-képességét (keresztmetszeti dimenzió). A rendszerkockázat monitoringjával felvértezett rendszerszemlélet kiépítésének és megerősítésének támogatására a válság óta fokozottabb igény mutatkozik.⁴ A közelgő problémáról informáló jelzőfények figyelembevételére van szükség mind az idődimenzió (például folyó fizetési mérleg hiánya, hitelboom, makrogazdasági egyensúlyhiány), mind a keresztmetszeti dimenzió (koncentráltág, gócpontok léte stb.) esetében. Másfelől olyan szabályok tűnnek jótékonyak, amelyek a contraciklikusságot segítik és a mikroprudenciális

eszközök alternatív alkalmazását jelenítik meg. Ugyanakkor az előadó nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a pénzügyi közvetítőrendszerre nem csupán a makroprudenciális szabályok hatnak, ugyanis számolni kell a monetáris és fiskális, a mikroprudenciális és szociális politika hatásaival is. A magyar bankrendszer jelenlegi helyzetére vonatkozó anatómiája során Király Júlia amellettt érvelt, hogy a tőkehelyzet és a likviditás kifejezetten megfelelőnek tekinthető, másfelől viszont egy nemzetközi összehasonlításban is bénult bankrendszerrel van dolgunk (lefagyott vállalati és háztartási hitelekkel, romló portfóliókkal, valamint csökkenő és rövidülő külső forrásokkal). A bénultság mögött a pénzügyi közvetítőrendszert negatívan érintő gazdaságpolitikai intézkedések nem feltétlen megalapozott voltára hívta fel a figyelmet az előadó. Az előadásban nem hangzott el, de implicite feltehetjük, hogy bárhog is alakul a makroprudenciális szabályok sorsa, az inflációs célkövetés gyakorlatát nagy bizonyossággal nem lehet majd egyik napról a másikra felváltani, mondjuk hét másik célváltozóval és nyolc instrumentummal, minden bizonnyal egy lassú és szerves tanulási folyamat előtt állunk.

■ Török Ádám előadása *Az adósságválságok megelőzésének intézményi feltételei* címet kapta, amelynek kiinduló állítása – a korábban hivatkozott Reinhart és Rogoff (2011) üzenetével összhangban – az volt, hogy ma már egyre több OECD-országban is megfigyelhető az eladósodási folyamat felgyorsulása. Mi több, az adósságválsággal potenciálisan érintettek köre bővülő félben van. 2008-ban az új EU-tagállamoknál tapasztalhattunk fizetőképességi gondokat (Lettország, Magyarország és Románia), míg 2010-re már a régi tagállamok között is találtunk olyanokat, amelyek (legfőképpen Portugália, Olaszország, Írország, Görögország és Spanyolország) az adósságválság által fenyegetett országok közé soroltattak. E tendenciára vélhetően a válságkezelés fiskális stimuluson keresztül történő módozata csak ráerősíthet.⁵ Török Ádám a nemzet-

közi pénzügyek, a jogi közgazdaságtan és a játékelmélet oldaláról igyekezett olyan releváns kérdéseket is felvetni, mint például: mennyire is függ az adósságbehajtás a nemzetközi jogtól, mikor is működhet egy hiteles elrettentés, vagy hogy melyek is az adósságválságok főbb belföldi és nemzetközi kockázatai. A jogi megközelítés felhívta a figyelmet arra, hogy az adósságrendezés jogi aspektusa még mindig őrizt nyitott kérdéseket. S ma már nem lehet a XV. századi Jávazsigeti adósságrendezési módszerekhez nyúlni – amikor is a fizetéseképtelen adós a hitelező rabszolgája lett –, a jogérvényesítés kérdése mai napig relevanciát hordoz számunkra. Az előadó arra is felhívta a figyelmet, hogy az adósságválság pontos definíciója is korrekcióra szorul, hiszen újabban már nemcsak azt a helyzetet tekintik annak, amikor egy ország bejelenti fizetéseképtelenségét, hanem egy jelentősebb kockázatfelárnövekmény esetét is. A régiós adósság pályák kapcsán óhatatlanul előjött a politikai gazdaságtani irodalom, amely a hiányok és adósságok alakulását alapjaiban meghatározó politikai ciklusok létére is hivatkozik. A politikusok egyfajta lerészegedő bonviván módjára hajlandók fiskális alkoholistává válni a választások felé közeledvén, szignifikánsan rontván a hiány- és adósságráta pozíciókat. A ciklus kapcsán Török Ádám az időinkonzisztencia jól ismert jelenségére mutatott rá. Ezen a ponton az előadó azt hangsúlyozta, hogy miképp a monetáris politikában is kialakításra került egy független intézmény, úgy a fiskális politikában is hasonló kezdeményezés szorgalmazandó. A delegálás oka az említett időinkonzisztencia. Mindazonáltal az előadó is kitért annak megemlítésére, hogy inflációs célt könnyebb meghatározni, mint azt, hogy mekkora legyen az adott gazdaság hosszú távú adósságrátájának „optimálisnak” gondolt szintje. S mivel a költségvetési deficit és adósság szintje egy társadalmi értékválasztás megtestesítőjeként is interpretálható, az ilyen független fiskális intézmény jogköre nem lehet túl szerteágazó. Azaz, a törvényhozás nem adhatja át a politikai és jogi fe-

lelősséget a független költségvetési intézménynek. Török Ádám előadásában jelezte azt is, hogy egy ország adósságkockázati megítélésénél objektív és szubjektív tényezők egyaránt meghatározók, egyik a másikat erősítheti és tompíthatja is. A különféle fiskális teljesítményt szemlélítő mutatókkal alátámasztotta ezen állítását. Vagyis az elsődleges rés vagy a csődkockázati felárak alakulása mintha nem lenne összhangban egymással, ami a költségvetési politika transzparens működésében tetten érhető komoly hiátusra vezethető vissza, például Magyarország esetében is. Az olyan országokban van tehát szükség független és nem részrehajló független intézményi horgony felállítására, ahol a befektetők kételkedhetnek abban, hogy a kormány elkötelezett a fiskális fenntarthatóság és átláthatóság iránt. Török Ádám véleménye szerint az ilyen intézménynek a fiskális politikai döntések hatáselemzésével, a kormányzat gazdasági szerepének konzisztenciaelemzésével kell foglalkozni úgy, hogy a transzparens fiskális politikát mindig szem előtt tartják.

■ Tóth István György *Társadalomszerkezet és gazdaságpolitika: az állami védelem iránti kereslet meghatározói* című előadásában olyan nagy kutatási kérdésekre hívta fel a figyelmet, minthogy „Miért választanak jó politikusok rossz gazdaságpolitikákat?” és „Miért választanak okosnak tűnő választók rossz politikusokat?” Az előadó az eseti tényezőknek, a személyi kompetenciáknak, valamint a társadalomszerkezeti, intézményi, kulturális meghatározottságok szerepét emelte ki e kérdésfelvetések kapcsán. A bevezető gondolatok után racionálisan lehatárolta előadásának két témáját, amelyek végül az állami beavatkozás iránti kereslet meghatározó tényezőire, valamint a magyar választók társadalmi összetételében tetten érhető változások vizsgálatára irányultak. A redisztribúció és az állami bábáskodás iránti jelentősebb kereslet okait elemezve az előadó elmondta, hogy az egyenlőtlenségektől kiindulva olyan közvetítő mechanizmusokkal találkozhatunk, mint

az érdekek, értékek és percepciók, amelyek a demográfiai változók és a redisztribúciós attitűdök között foglalnak helyet. Az előadásból egyértelműen kitűnt, hogy a redisztribúció iránti keresletet az egyéni önérdek alapjaiban határozza meg. További befolyásoló tényezők közt említette a következőket:

- rosszabb anyagi helyzet lényegesen nagyobb redisztribúciós éhséggel párosul;
- az anyagi helyzet rosszabbodására számítók pozitívabban értékelik az állami újraelosztást (védelmet);
- akik szerint a szegények maguk tehetnek a bajukról, kisebb mértékben szeretik az újraelosztást;
- akik szerint a szegénységnek társadalmi okai vannak, nagyobb igényt támasztanak a redisztribúció iránt;
- nagyobb fokú szegénység- és társadalmifeszültség-percepció erőteljesebb újraelosztás-pártisággal jár.

Miképpen az a nemzetközi összehasonlításból is kilátszott – s Magyarország kapcsán is illusztrálásra került –, a redisztribúciós igény annál erőteljesebb, minél nagyobb egyenlőtlenségekkel találkozni a szegénység szintjén. Már Szalai (2007) is rámutatott arra, hogy Magyarországon a jóléti ellátórendszerből élők részaránya megnőtt, a munkajövedelem és a szociális járandóság közti helyettesítés teret nyert.⁶ Így nem meglepő, hogy a *status quo* ereje csak nőhetett. Ezt Tóth István György azzal szemléltette, hogy állami újraelosztásból élők magasabb redisztributív elkötelezettséget mutatnak, amit elsősorban a közép- és alacsony jövedelműek preferenciái határoznak meg.

A *kerekasztalvita* során Martin József Péter-től elhangzó „Miért érintette a válság Európát súlyosabban?” kérdés egyértelművé tette, hogy továbbra is a válsággal kapcsolatos kérdések és kétkedések uralják a beszélgetést. Amikor a válság európai konzekvenciáira összpontosítunk, nem felejtethetjük el, hogy versenytársaihoz képest milyen *pre-crisis* pozícióból is in-

dult. Európa termelékenységekben az Egyesült Államok mögött kullog. Felzárkózási dinamikája a kilencvenes évek második felétől kezdődően súlyos romlást mutat, sőt a rés tovább tágul, az innovációs teljesítmény szempontjából is lemarad, Ázsia pedig egyre csak zárkózik fel. Nos, ilyen keretek közt érkezett meg a válság, amely egységes és gyors reakcióért kiáltott. A kerekasztalvita résztvevői azt hangsúlyozták, hogy az Egyesült Államok ugyan hamarabb reagált, de a pénzügyi rendszer stabilitásának szempontjából Európa jobban vizsgázott, eddig. Az EU később reagált, mint az Egyesült Államok, aminek hátterét a kerekasztal résztvevői elsősorban abban jelölték meg, hogy míg az Egyesült Államok a recessziótól tartott, addig Európa az inflációtól. A késlekedéssel kapcsolatosan ne felejtjük el, hogy a hiszterézis lehetősége kódolva van a rendszerben, hiszen nem beszélhetünk egy teljesen megvalósult és kiforrott Gazdasági és Monetáris Unióról, s főleg nem politikai unióról, amely az egységes, gyorsabb és összehangolt gazdaságpolitika ígéretét hozhatná el ideális esetben. Az előadók az ír és görög példák hátterének boncolgatása, valamint a spanyol és portugál fejlemények érintése során azt hangsúlyozták, hogy az események egyaránt intenek óvatosságra és mihamarabbi beavatkozások szükségessége felé.

Vélhetően a nietzschei örök visszatérés tana továbbra is érvényben lesz, válság tehát minden bizonnyal lesz még, a valódi kérdés az, hogy *milyen szabályozási és intézményépítési konzekvenciákat, valamint megközelítéseket innovál* a jelenlegi válság. Példának okáért látható volt, hogy az eddig széles körben alkalmazott szofisztikált módszertan (például DSGE) finomhangolhatósága a közgazdaságtan egészét nem volt képes meggyőzni.⁷ A nagy kérdések ott is kezdődnek tehát, hogy vajon egy leontifi (1971) gondolkodás – az általános és konzisztens modellek építhetőségével szembeni krónikus kétkedés – irányába vagy továbbra is egy jobb modell megalkotásának törekvéssel felvértezett irányba mozdul el a főáramú közgazdaságtan. Utóbbi esetén joggal várható, hogy általa ne csupán a jelenlegi gazdasági helyzet kínosan precíz leírása válhasson valóra, hanem – a friedmani (1966) elvárásnak megfelelően – előrejelző képessége is szignifikánsan javuljon.

Sokan úgy tartják, hogy a jövő valamilyen szinten hasonlítani fog a múltra, ennek fényében fogalmazhatjuk meg záró hipotézisünket is, miszerint az ötéves múltra visszatekintő Gazdaságpolitikai Kerekasztalnak nagy jövője lesz a továbbiakban is.

Kovács Olivér

Levelezési e-cím: okovacs@icegec.hu

JEGYZETEK

¹ Györfly Dóra a bizalom és a gazdaságpolitika viszonyát Szlovákia esetében érzékletesen tárgyalta. A jelen a jövő múltja című kötetben megjelent tanulmányában. Lásd: Györfly (2009)

² Lásd Chu (2007)

³ Lásd például az IMF szervezte konferenciát Shanghaiban 2010 októberében, amely Macro-Prudential Policies: Asian Perspectives címet viselte.

⁴ Király Júlia előadásának egy fázisában hangot adott annak, hogy az európai piacokat is elérő legutóbbi válság felismerhetőségével voltak problémák. A legfontosabb üzenet, hogy nem elegendő pusztán a fundamentumok és makrostatisztikák oldaláról szemlélni a folyamatokat, hanem ildomos volna a rendszerkockázatot is számba venni. Az előadó szerint pontosan tudható volt, hogy a fertőzés merről jött, de sokáig látens módon rejtőzködött. Kritikus időszakokban sokszor messzebb-

ről és adott esetben másfajta szemüvegen keresztül is szemlélni kell a dolgokat. Ahogy az idősödő Beethoven sokszor dühös és együttműködésre képtelen természetét is csak akkor lehetett teljes mértékben – és utólag – értelmezni, amikor orvosi vizsgálat során kiderült, hogy valójában több éve tartó igen súlyos ólommérgezésben szenvedett.

⁵ Az EU-ra és országaira nehezedő költségvetési stimulusokat szemlélve érdemes feleleveníteni a nagy gazdasági világválságot és azt a tényt, hogy a New Deal 1934-ben kulminálódott, a fiskális expenzió nagyjában-egészében a GDP másfél száza-

lékával ért fel. Tegyük hozzá röggvest, hogy 1935-ben viszont közel ekkora mértékű kiadásmérséklésre került sor. Lásd erről még Romer (2009).

⁶ Míg a rendszerváltás idején 100 háztartás közül 47 részben, míg 26 kizárólag jóléti ellátásból biztosította a havi megélhetést. 2005-re 100 háztartás közül már 65 volt, amelyik részben, és 46, amelyik teljes egészében szociális járandóság útján élt hónapról-hónapra (Szalai, 2007).

⁷ A DSGE-be vetett feltétlen hit csalóka voltáról és az általa felvetett problémákról lásd: Caballero (2010).

IRODALOM

CABALLERO, R. J. (2010): Macroeconomics after the Crisis: Time to Deal with the Pretense. *NBER Working Paper*. No. 16429

CHU, K. H. (2007): Financial crisis, liberalization and government size. *Cato Journal*. 27. évfolyam, 1. szám

FRIEDMAN, M. (1966): Essays of Positive Economics. *Chicago University Press*

GYÖRFFY D. (2009): Gazdaságpolitika bizalom nélkül. In: Muraközy László (szerk.) (2009): A jelen a jövő múltja. Járt utak – járatlan úttalanságok. Akadémiai Kiadó, 162–194. oldal

LEONTIEF, W. (1971): Theoretical Assumptions and Nonobserved Facts. *American Economic Review*. 61. évfolyam, 1. szám, 1–7. oldal

REINHART, C. M. – ROGOFF, K. (2011): A Decade of Debt. *NBER Working Paper*. No. 16827

ROMER, C. (2009): Fiscal policy and economic recovery. National Association of Business Economists Washington Policy Conference, március

SZALAI J. (2007): *Nincs két ország? Nincs két ország...? Társadalmi küzdelmek az állami (túl) elosztásért a rendszerváltás utáni Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest